

ACTUALITATEA LEGISLATIVĂ NAȚIONALĂ ȘI EUROPEANĂ PRIVIND DREPTURILE DE AUTOR

Radu Stancu¹

Prezentul legislativ european și național este într-o dinamică constantă având un dublu scop: (1) facilitarea liberei circulații a persoanelor, a mărfurilor, a capitalului ori a datelor prin armonizarea legislațiilor naționale; (2) actualizarea codificărilor legislative cu jurisprudența constantă a instanțelor naționale și europene.

În plină revoluție numerică, dreptul proprietății intelectuale, ca ramură principală a dreptului privat ce reglementează protecția creațiilor intelectuale, suportă consecințele acestor schimbări și actualizări juridice.

În cele ce urmează, ne propunem să arătăm, într-o primă parte, recente schimbări ale Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe republicată și modificată la 13 ianuarie 2019 (I), și, într-o a doua parte, principalele modificări ce vor fi aduse prin aplicarea Directivei europene asupra drepturilor de autor, validată de Consiliul Uniunii Europene la data de 15 aprilie 2019.

I. Drepturile de autor în lumina noilor modificări ale dreptului național

Dreptul intern protejează, în principal, creația literară, artistică și științifică, atribute ale dreptului de autor, prin dispozițiile prevăzute de Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe.

Căci, cotidianul este amorf, atât realitatea socială a anilor 90, dar și cea a practicii judiciare a acelei perioade, au suferit transformări esențiale. Astfel, după mai bine de 23 de ani și ținând cont de evoluția radicală a noilor tehnologii, o reformă a drepturilor de autor era mai mult decât necesară.

Prin redefinirea perimetrului drepturilor autorului asupra creației sale, legea cadru face o aducere la zi a prevederilor specifice în scopul unei protecții mai bune a titularului de drepturi.

În mod concret, legea înțelege prin drepturi de autor, totalitatea drepturilor morale și patrimoniale recunoscute persoanei sau persoanelor fizice² ce au realizat, ca rod al inteligenței lor, o operă originală în domeniul literar, artistic sau științific³.

Se poate deduce din definiția reținută de legislator că, mai întâi, doar persoane fizice, ci nu morale, pot avea calitatea de autor al operei. Apoi, legea limitează prin articolele 7 protecția juridică numai la operele literare, științifice și artistice. Mai mult, articolul 8 din prezenta lege afirmă expres că

¹ Lect.univ.dr., Universitatea „Danubius” din Galați.

² Art. 3, alin. 1 din L. 8/1996: „Este autor persoana fizică sau persoanele fizice care au creat opera”.

³ Art. 7 din L. 8/1996: „Constituie obiect al dreptului de autor operele originale de creație intelectuală în domeniul literar, artistic sau științific (...)”.

fac obiectul dreptului de autor operele derivate ce au fost create plecând de la una sau mai multe opere preexistente, și anume: (a) traducerile, adaptările, adnotările, lucrările documentare, aranjamentele muzicale și orice alte transformări ale unei opere literare, artistice sau științifice care reprezintă o muncă intelectuală de creație; ori (b) culegerile de opere literare, artistice sau științifice, cum ar fi enciclopediile și antologiile, colecțiile sau compilațiile de materiale sau date, protejate ori nu, inclusiv bazele de date, care, prin alegerea sau dispunerea materialului, constituie creații intelectuale.

De reținut ca nu intra sub umbrela protecției oricărei forme de creație intelectuală¹, ci, așa cum rezulta din textul articolului 7, doar cele care sunt caracterizate ca fiind opere originale. Or, caracterul de originalitate este strâns legat de individualitatea operei. De o manieră exactă, individualitatea operei poartă amprenta spiritului creator al autorului, căci autorul este pus în situația de a opta, de a analiza, de a compara, de a face apel la toate simțurile de gust, de inteligență, de sensibilitate și de interes pentru a realiza creația.

Astfel, pentru a fi protejată juridic, creația intelectuală trebuie să fie rezultatul unei activități intelectuale și să fie adusă la cunoștința publicului.

Cum am menționat deja, autorul unei opere este titularul drepturilor prevăzute expres de lege. Se deduc din dispozițiile Legii nr. 8/1996 două categorii de drepturi specifice dreptului de autor, și anume: drepturi morale și drepturi patrimoniale.

Drepturile morale sunt arătate la art. 5, lit. a-e din Legea nr. 8/1996 și vizează, de o manieră generală: dreptul de paternitate asupra creației; dreptul de a divulga opera; dreptul de a decide sub ce nume v-a fi adusă opera la cunoștința publicului; dreptul de a pretinde respectarea integrității operei ori de a se opune oricărei modificări a acesteia; dreptul de a retracta opera, despăgubind pe titularul dreptului de utilizare.

Este important de subliniat că, așa cum este arătat în art. 11, alin. 1 din Legea nr. 8/1996, drepturile morale nu pot face obiectul vreunei renunțări sau înstrăinări, indiferent de tipul acesteia (vânzare, donație, moștenire).

De asemenea, acestea se sting odată cu decesul autorului. Așadar, au un caracter *intuitu personae* fiind strâns legate de persoana creatorului, iar protecția garantată prin efectul legii speciale este limitată la durata de viață a autorului.

Cu titlu de excepție de la dispozițiile art. 11 din L. 8/1996, alineatul 2 al aceluiași articol enumera limitativ trei drepturi morale ce se pot transmite prin succesiune, și anume: dreptul de a divulga opera, dreptul de paternitate asupra acesteia și dreptul de a pretinde respectarea integrității operei.

Pe lângă drepturile morale, autorii de creații literare, științifice sau artistice sunt titulari și de drepturi patrimoniale asupra acestora. Mai exact, aceștia au dreptul patrimonial de a decide dacă, în ce mod și când va fi utilizată opera, inclusiv de a consimți la utilizarea operei de către alții² și dreptul

¹ Potrivit art. 9 din Legea nr. 8/1996, nu beneficiază de protecția legală a dreptului de autor următoarele categorii de creații intelectuale: ideile, teoriile, conceptele, descoperirile științifice, procedeele, metodele de funcționare sau conceptele matematice ca atare și invențiile conținute într-o opera, oricare ar fi modul de preluare, de scriere, de explicare sau de exprimare (lit. a); textele oficiale de natură politică, legislativă, administrativă, judiciară și traducerile oficiale ale acestora (lit. b); simbolurile oficiale ale statului, ale autorităților publice și ale organizațiilor, cum ar fi stema, sigiliul, drapelul, emblema, blazonul, insigna, ecusonul și medalia (lit. c); mijloacele de plată (lit. d) care, de asemenea, au un regim juridic special de protecție, reglementat de legislația civilă și financiară; știrile și informațiile de presă (lit. e); simple fapte și date (lit. f).

² Din conținutul art. 13 din Legea nr. 8/1996 rezulta că autorul operei are dreptul de a autoriza sau de a interzice următoarele operațiuni: reducerea operei (lit. a); distribuirea operei (lit. b); importul în vederea comercializării pe

patrimonial de suită, adică dreptul de a pretinde și de a primi de la persoanele desemnate de lege o sumă de bani reprezentând o anumită cotă procentuală din prețul obținut la orice revânzare a operei sale originale de artă grafică, plastică ori fotografică (art. 24, alin. 1 din L. 8/1996).

În privința dreptului de suită, legea impune ca vânzătorul, cumpărătorul sau intermediarul să fie un profesionist de artă, adică fie un salon de artă, o galerie ori comerciant de artă.

Totodată, sunt titulari ai dreptului de suită : persoana fizică sau juridică din inițiativa, sub responsabilitatea și sub numele căreia a fost creată opera colectivă (art. 6, alin. 2 din L. 8/1996); persoanele care, după moartea autorului, în calitate de succesori legali sau testamentari, dobândesc drepturile patrimoniale, respectiv prerogativele ce revin autorului din dreptul de exploatare (art. 12 din L. 8/1996) și dreptul de suită (art. 25 din L. 8/1996); statul român, dacă nu există moștenitori, exercițiul acestor drepturi revenind organismului de gestiune colectivă mandatat în timpul vieții de către autor sau, în lipsa unui mandat, organismului de gestiune colectivă cu cel mai mare număr de membri, din domeniul respectiv de creație; persoana care, după încetarea protecției dreptului de autor, aduce la cunoștința publică, în mod legal, pentru prima oară, o operă nepublicată înainte (art. 25, alin. 2 din L. 8/1996).

Cât privește durata protecției juridice a drepturilor patrimoniale, spre deosebire de cele morale, acestea se prelungesc după decesul autorului până la 70 de ani.

De asemenea, drepturile patrimoniale sunt transmisibile atât prin acte *inter vivos*, cât și pentru *mortis causa*.

Cum anunțăm în introducerea articolului, după o scurtă prezentare a dreptului autor în dreptul intern, vom purcede la o descriere a celor mai importante modificări aduse în legislația europeană prin noua Directivă ce are drept obiectiv implementarea unei mai bune protecții juridice a autorului de creație literară, științifică sau artistică în spațiul european.

II. Schimbarea de paradigmă europeană în privința protecției creatorului de operă

După doi ani de negocieri, instituțiile europene au finalizat pe 15 aprilie 2019 negocierile privind adoptarea Directivei europene asupra drepturilor de autor. Astfel, după votul din 26 martie 2019 din Parlamentul European (348 pentru adoptare, 274 împotriva și 36 de abțineri), Consiliul Uniunii Europene a validat (Italia, Finlanda, Suedia, Luxemburg, Polonia și Olanda au votat contra, Belgia, Estonia și Slovenia s-au abținut) pe 15 aprilie 2019 propunerea de directivă.

Acest proiect de document comunitar are ca „*măr al discordiei*” fixarea, în codicele legislativ european, principiului unei mai bune remunerații a artiștilor și editorilor de presă având ca bază de stabilirea a cuantumului traficului generat de conținutul creațiilor postate pe platforme de internet de tipul Google, YouTube, Facebook sau Instagram.

Totuși, se pune întrebarea de ce este nevoie de o reformă a dreptului de autor la nivelul Uniunii Europene (U.E.) dacă există încă din 2001 o legislație europeană unitară¹.

piața internă a copiilor după opera, realizate cu consimțământul autorului (lit. c); închirierea operei (lit. d); împrumutul operei (lit. e); comunicarea publică, direct sau indirect a operei (lit. f); radiodifuziunea prin cablu a operei (lit. g); transmiterea prin cablu a operei (lit. h); realizarea de opere derivate (lit. i).

¹ Directiva 2001/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2001 privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională.

Răspunsul se nuanțează din întrebările recente la care a trebuit să răspundă Curtea de Justiție a U.E. de la Luxembourg. Astfel, motivele necesității reformei sunt relative practicii dreptului de autor.

Înainte de a prezenta rațiunile modificării legislative, dorim să reliefăm că, la nivel de Europă, există o jurisprudență privind drepturile de autor încă din secolul VI¹. Așadar, evoluțiile legislative ce au ca scânteie de pornire practica instanțelor de judecată sunt recurente în istoria juridică continentală.

Odată cu evoluția internetului și dezvoltarea noilor tehnologii, Curtea de la Luxembourg s-a confruntat cu nenumeroase întrebări cum ar fi:

- *Titularul unui domeniu de internet sau al unui link intra în sfera de protecție a drepturilor de autor?*

- *Motoarele de căutare de tip „Google” trebuie să plătească pentru informațiile obținute ca urmare a analizelor diferitelor baze de date ?*

- *Fotografiile afișate pe situri de tipul „Instagrame” sunt considerate creații artistice ?*

- *Videoclipurile încărcate pe platforme de genul „Youtube” de către utilizatori sunt protejate de dreptul de autor și dreptul cărei țării se aplica în cazul unui litigiu ?*

- *Textele publicate pe rețelele de socializare ca „Facebook” aparțin titularilor de cont sau pot fi folosite de platforma de socializare ?*

Așadar, o aducere la zi a Directivei europene din 2001 era mai mult decât necesară, chiar dacă tratativele ce opuneau lobbistii marilor corporații și reprezentanții organismelor de gestiune colectivă a drepturilor de autor și a drepturilor conexe ținute în agora de la Bruxelles au fost destul de aprige.

Un text foarte controversat și discutat din noua Directiva a fost cel prevăzut la articolul 13, mai cu seama că acesta vizează crearea de noi obligații platformelor de internet.

Astfel, Comisia Europeană dorește să întărească protecția titularilor drepturilor de autor în negocierile cu platformele de internet ce stochează și distribuie public operele. Este cazul platformei YouTube pentru clipuri video ori Instagrame pentru fotografii.

În concret, prin noile dispoziții, platformele de internet devin responsabile juridic de conținutul publicat și trebuie să încheie, în prealabil postării pe site, un acord cu titularii sau mandatarii acestora. Ne imaginăm că acordul va fi unul de adeziune, unde clauzele sunt predeterminate și în conformitate cu legile speciale, iar creatorul de conținut se va limita doar la a bifa căsuțele de validare a acordului său și, apoi, va „*da click*” pe butonul „*next*”.

Totodată, o altă dispoziție foarte discutată este cea dispusă la articolul 15 prin care se reglementează articolele de presă publicate pe platformele de internet.

Prin această normă, Comisia dorește crearea unui *drept vecin* dreptului de autor pentru editurile de presă. Astfel, editurile de presă vor fi asimilați titularilor de drepturi de autor, având aceleași drepturi asupra articolelor de presă scrise de jurnaliști. În prezent, demonstrarea în instanțele de

¹ Într-o speță ce i-a fost dată spre judecare regelui irlandez MacCerbail, acesta și-a motivat decizia afirmând că : „*Cum fiecare vacă are vițelul său, așa fiecare carte are copia sa*”. Astfel a tranșat regele litigiul dintre contele Montalembert și starețul Colomba d’Iana care îl acuzase pe cel dintâi ca a copiat fără permisiunea o carte de rugăciuni motivându-și cererea afirmând că „*orice copie făcută fără permisiune aparține stăpânului operei originale*”

judecată a unei legături între opera jurnalistică redactată și publicație este complicată din perspectiva argumentării juridice în lipsa unui raport de muncă angajator-salariat.

Prin crearea acestui surogat al dreptului de autor original și datorita forței economice a unei edituri de presă în comparație cu un jurnalist, acestea vor putea urmări redistribuirea articolelor publicate de către agregatoarele de informații on-line (Google Actualități, Facebook sau LinkedIn), cere plata sumei convenite ca urmare a numărului de redistribuiri și, în caz contrar, face apel la forța coercitivă a statului. Evident că beneficiile obținute pot fi împărțite între editura și jurnalist.

Nu în ultimul rând, legislatorul european codifică modurile de căutare automată de texte și de date numită și „*Text and Data Mining*” (TDM).

Prin *TDM* putem înțelege algoritmul, adică combinația, mélange-ul, de metode și mijloace tehnice specifice, ce permite cuiva să opereze o căutare pe internet, cu alte cuvinte într-o imensă bază de date științifice și publicații.

Este operațiunea pe care o efectuăm atunci când căutăm ceva, de pildă, pe Google. Or, atunci când obiectul căutării noastre este un subiect științific, informațiile obținute prin *Data Mining* (exploatare de date) sunt adesea supuse protecției dreptului de autor.

Așadar, prin reglementarea metodei de căutare TDM în spațiul Uniunii Europene, se admite ca excepție de la protecția juridică aferentă autorului de opere științifice, literare sau artistice, reproducerea și extracțiile de informații efectuate de către motoarele de căutare în texte și baze de date.

Cu alte cuvinte, paginile de internet pot accesa și căuta în vederea afișării rezultatului dorit în bazele de date ce conțin informațiile descrise prin cuvinte cheie de către beneficiar, dar au obligația să returneze deținătorului de baze de date, sursa a informației, o parte din câștigul obținut ca urmare a accesării informației.

Totuși, Directiva europeană nu are aplicabilitate imediată, ci, conform normelor europene, aceasta va produce efecte în 24 de luni de la momentul adoptării, adică nu mai devreme de aprilie 2021.

În acest mod, Parlamentul European urmărește să contrabalanseze handicapul competitiv de care suferă mortarele de căutare europene supuse unor legislații naționale europene mai drastice, față de cele americane ori asiatice care au o viziune mai laxă în privința protejării drepturilor de autor.

Putem concluziona că, în ciuda rapidității evoluției tehnologice, legislatorul european sau național reușește să reducă decalajul dintre realitatea arbitrară a practicii comerciale și procedura riguroasă și lentă legislativă, fiind extrem de reactiv la noile tendințe tehnice din societate.

În acest fel, drepturile individuale, mai cu seamă cele ale autorului de creație intelectuală, continuă să fie protejate prin forța coercitivă a statului, iar toate manifestările ce forțează limitele literei și a spiritului legii sunt înăbușite.